

NÄETKÖ SEN?

–

Näkövammaisuuden ja esteettömyyden liittyminen viihtyisän
elinympäristön suunnitteluun

Emmi Sinkko

30.11.2022

Kandidaatintyö, maisema-arkkitehtuuri

Aalto-yliopisto

Tekijä Emmi Sinkko

Työn nimi Näetkö sen? – Näkövammaisuuden ja esteettömyyden liittyminen viihtyisän elinympäristön suunnitteluun

Laitos Arkkitehtuurin laitos

Koulutusohjelma Maisema-arkkitehtuuri

Vastuopettaja Meri Mannerla-Magnusson

Ohjaaja Meri Mannerla-Magnusson

Vuosi 2022

Sivumäärä 26

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tässä kandidaatintyössä tutkittiin viihtyisän ympäristön määritelmää ja viihtyisyyden suhdetta esteettömyyteen. Viihtyisään ympäristöön on kaikilla tasavertainen oikeus. Esteettömyysohjeiden keskittyminen toiminnallisen ympäristön muodostumiseen ja esteettömyyden yhdistäminen fyysisen ympäristön tekijöihin voi kuitenkin jättää viihtyisyyden huomioimatta osana esteetöntä suunnittelua. Kandidaatintyön tavoitteena oli tarkastella esteettömyyttä ja viihtyisää elinympäristöä keskittyen näkövammaisuuden näkökulmaan.

Kandidaatintyössä viihtyisää elinympäristöä tarkasteltiin kaupunkitutkimuksen uranuurtajien Jane Jacobsin, William H. Whyten ja Jan Gehlin havaintojen pohjalta. Heidän kaupunkeihin ja kaupunkitiloihin liittyvien tutkimustensa perusteella nostettiin esiin kolme merkittävää tekijää, jotka vaikuttavat viihtyisän ympäristön muodostumiseen. Näiden tekijöiden kautta voitiin analysoida viihtyisyyden toteutumista esteettömässä ympäristössä.

Tutkimuksen perusteella voitiin havaita, että esteettömyyden moninaisen toteutumisen osalta esteettömyysohjeissa olisi kehitettävää. Tutkimus osoitti, että myös haastavasti määriteltäviä esteettömyyden näkökulmia ja niiden toteutumista, on mahdollista arvioida rajaamalla tarkastelun näkökulmaa tarpeeksi.

Avainsanat viihtyisä ympäristö, esteettömyys, näkövammaisuus, viihtyisyys

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	4
1. Näkövammaisuudesta	7
1.1. Määritelmä	7
1.2. Näkövammaisuus Suomessa	9
2. Esteettömyydestä	11
3. Viihtyisästä elinympäristöstä	13
3.1. Kaupunkitilan tutkimuksen taustaa	14
3.2. Viihtyisän ympäristön määrittely Jacobsin, Whyten ja Gehlin havaintojen pohjalta	16
Johtopäätökset	20
Lähdeluettelo	24

JOHDANTO

Maisema-arkkitehtuurissa ja arkkitehtuurissa näköaistilla on merkittävä rooli. Visuaalisuus on keskeisessä osassa suunnittelutyötä. Käytämme lukuisia tunteja suunnittelutyöstä pohtien, miltä jokin rakennus tai ympäristö näyttää. Millainen on suunnitelman visuaalinen ilme? Osana suunnittelutyötä toteutetaan visualisointeja, jotka pyrkivät esittämään tulevan suunnitelman olemuksen, sellaisena kuin sen näemme mielessämme. Tämä visuaalisuuden korostuminen voidaan havaita myös arkkitehtuurikeskusteluissa. Monesti arkkitehtuurista keskusteltaessa nousee esiin pohdintaa nimenomaan arkkitehtuurin ulkomuotoon liittyen. Miltä suunnitelma näyttää? Miten koemme sen visuaalisesti? Näköaistin valta voi helposti jättää syrjään muut aistit, jotka kuitenkin liittyvät myös oleellisesti arkkitehtuurin kokemiseen. Entä, jos kysyttäisiinkin ensin, miltä suunnitelma tuntuu? Miltä arkkitehtuuri kuulostaa? Entä miltä se tuoksuu, tai jopa maistuu?

Arkkitehtuuriteoreetikko Pallasmaakin on kyseenalaistanut näköaistin ylivallan ja pohtii teoksessaan *Ihon silmät: arkkitehtuuri ja aistit* (2016) länsimaista käsitystä aistien hierarkiasta ja tämän vaikutusta taiteisiin. Länsimaisen kulttuurin historiassa näköaistia on pidetty aisteista korkeimpana, ja näkemisen ja ajattelun on jopa katsottu liittyvän toisiinsa. Pallasmaa nostaa esiin ajatuksen siitä, että näköaistin ensisijaisuuden noustessa tietoisuuteemme, on tärkeää tarkastella näköaistin roolia suhteessa muihin aisteihin myös arkkitehtuurissa (s. 16-17).

Näköaistilla on suuri vaikutus kokemukseemme maailmasta ja käsitykseemme asioiden estetiikasta. Sen merkityksellisyys aistien joukossa ei kuitenkaan rajoitu pelkästään ympäristön kauneuden ja visuaalisten elementtien hahmottamiseen vaan yhteiskuntamme rakentuu myös toiminnoiltaan voimakkaasti näköaistin varaan. Tämä haastaa ne yksilöt, joilla kyseinen aisti on puutteellinen tai heikentynyt.

Suunnittelussa esteettömyyden avulla voidaan pyrkiä lisäämään kaikkien ihmisryhmien osallistumismahdollisuuksia ja tasavertaisuutta yhteisissä ympäristöissä. Esteettömän ympäristön toteuttaminen toimiikin osana tasa-arvoisemman yhteiskunnan rakentamista. Suomessa väestö vanhenee koko ajan,

jolloin näkövammaisten määrän voidaan odottaa kasvavan erilaisten silmäsairauksien ja ikään liittyvän heikkonäköisyyden vuoksi. (Ojamo & Tolkkinen, 2021.) Tämä tarkoittaa sitä, että entistä suuremmalle joukolle ihmisiä esteettömän ympäristön merkitys on elintärkeä. Esteettömän ympäristön toteuttamista ja suunnittelua pyritään ohjaamaan muun muassa erilaisin säädöksin ja ohjeistuksin. Tässä kandidaatintyössä tarkastellaan esteettömyyden määritelmää sekä nostetaan kriittiseen tarkasteluun esteettömyysmääräysten keskittyminen ensisijaisesti fyysiseen ympäristöön. Kuten aikaisemmin mainittiin, on maailmamme näköaistikeskeisyydellä vaikutusta ajattelumme, ja siten käsityksemme ympäristöstä. Saavutettavuuden lisäksi kaikilla tulisi olla oikeus myös muun muassa rikkaaseen ja viihtyisään elinympäristöön.

Tässä kandidaatintyössä syvennyttään tarkastelemaan viihtyisän elinympäristön käsitettä kaupunkien ja kaupunkitilan tutkimuksen kautta. Tällaisten kaikille yhteisten ja avoimien tilojen luonteesta on ajan saatossa tehty tutkimusta alkaen Jane Jacobsin 1960-luvun kriittisistä pohdinnoista modernistista kaupunkisuunnittelua vastaan aivan viimeaikaisiin tietotekniikkaa hyödyntäviin kyselyihin siitä, millaiset paikat ihmiset kokevat yhteisessä ympäristössä viihtyisinä. Tämä työ keskittyykin tarkastelemaan muutaman alan merkittävän kaupunkitutkijan käsityksiä viihtyisästä kaupunkitilasta, ja vertaa näitä esteettömyysohjeiden ja -määräysten mukaiseen ympäristöön. Olennainen kysymys on, tukevatko esteettömyysmääräykset viihtyisän tilan syntymistä vai nouseeko esiin jotakin huomattavia kehityksen kohteita määräysten osalta? Miten viihtyisyys ja esteettömyysohjeet kohtaavat, jos ympäristöä tarkastellaan alan perinteisten viihtyisää kaupunkitilaa määrittelevien teorioiden kautta?

Kandidaatintyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena. Lähteinä työssä käytetään painettuja teoksia, tutkimuksia, artikkeleita, esteettömyyssäädöksiä ja -ohjeita sekä painamattomia lähteitä, kuten Näkövammaisten liiton viralliset internet-sivut. Kandidaatintyö koostuu seuraavista osioista: näkövammaisuudesta, esteettömyydestä, viihtyisän tilan määritelmästä sekä johtopäätöksistä. Kolme ensimmäistä osiota käsittelevät kukin aiheeseen liittyvää teoriaa pohjautuen

lähdekirjallisuuteen ja johtopäätösluvussa vedetään yhteen teorian pohjalta syntyneet havainnot ja pohdinnot.

1. NÄKÖVAMMAISUUDESTA

1.1. Määritelmä

Näkövammaisuus on laaja käsite, joka kattaa erityyppisiä tilanteita, joissa henkilön näköaisti on joko heikentynyt tai puutteellinen. Näkövammaiseksi määritelty henkilö voi olla sokea tai heikkonäköinen (Näkövammaisten liitto, 2019 b). Yhtenä määritelmänä näkövammaisuudelle on näön heikkenemisestä aiheutuva haitta päivittäisille toimille (Ojamo & Tolkkinen , 2021, s. 6).

Näkövammaisuuden määrittely perustuu Maailman terveysjärjestön eli WHO:n luokitukseen, jossa on otettu huomioon erilaisia näkökykyyn vaikuttavia tekijöitä, muun muassa näkökenttä sekä näöntarkkuus (Näkövammaisten liitto, 2019 b). Ojamo ja Tolkkinen tarkentavat, että Suomessa luokittelu noudattaa Maailman Terveysjärjestön luomaa suositusta näkövammaisuuden määrittelylle, mutta kyseinen luokitus ei ole yleisesti käytössä maailmalla (2021, s. 6).

Näöntarkkuus viittaa henkilön kykyyn erottaa korkeakonrastisia yksityiskohtia, kuten tekstiä. Näöntarkkuuden ollessa alhainen erottuvat yksityiskohdat heikosti. Näkövammaisten liiton sivuilla selvennetään näöntarkkuutta niin, että se voidaan rinnastaa resoluutioon. (Näkövammaisten liitto, 2019 a.)

Näkökenttä tarkoittaa aluetta, jonka henkilö kykenee näkemään kohdistaessaan katseensa tiettyyn kohteeseen. Näkökentän keskiosaan sijoittuu tarkan näön alue, ja näkökentän äärialue puolestaan on tärkeä käytännön toimissa ja liikkumisessa sekä valaistuksen ollessa heikko. Näöntarkkuus on suuri ainoastaan näkökentän keskiosassa. (Näkövammaisten liitto, 2019 a.)

Näkemisen asteikko kuvastaa erilaisia näöntarkkuuksia ja niiden mukaisia määritteitä näkökyvylle. Näkemisen asteikolla normaali näöntarkkuus on 1.0 tai

parempi. Tätä alempi näöntarkkuus tarkoittaa, että henkilö määritellään näköongelmaiseksi tai näkövammaiseksi. (Näkövammaisten liitto, 2019 a.)

Heikkonäköisyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilön näöntarkkuus paremmassa silmässä on alle 0.3 (Näkövammaisten liitto, 2019 a).

Heikkonäköisyys voi ilmetä monella eri tavoin. Ihminen voi esimerkiksi pystyä liikkumaan ilman apuvälineitä, mutta ei kykene tarkan näön toimintoihin tai vastaavasti ympäristön hahmotus on vaikeaa mutta tarkan näön avulla esimerkiksi lukeminen onnistuu (Näkövammaisten liitto, 2019 b).

Kielitoimiston sanakirjan mukaan termillä sokea viitataan henkilöön, joka on näkökyvytön tai näköä vailla oleva (Kielitoimiston sanakirja, 2021 b).

Erikoisalojen sanastojen ja sanakirjojen kokoelman TEPA-termipankin mukaan sokeaksi määritellään henkilö, joka ei näön heikkouden vuoksi kykene liikkumaan ilman avustajaa tai apuvälinettä muualla kuin tutussa ympäristössä. Tällaiselta henkilöltä puuttuu siis suuntausnäkö. (Sanastokeskus, 2021.) Näkemisen asteikolla määriteltynä sokeaksi voidaan kutsua henkilöä, jonka paremman silmän näöntarkkuus laseilla korjattuna on alle 0.05. Myös näkökentän supistuminen tiettyyn rajaan tai toiminnallisen näön heikentyminen jostakin muusta syystä vastaavalla tavalla voivat toimia määritelmänä sokeudelle. (Näkövammaisten liitto, 2019 a.) Näkövammaisten liiton mukaan täydellinen sokeus on harvinaista, ja sokeaksi määritellyt henkilöt saattavat nähdä valoa ja hahmottaa erilaisia muotoja ja hahmoja (Näkövammaisten liitto, 2019 b).

Näkövammaisten liitto mainitsee sivuillaan, kuinka nykyisessä hyvin visuaalisessa maailmassa näkemisen vaikeudet eivät rajoitu pelkästään heikkonäköiseksi luokiteltuihin henkilöihin vaan koskettavat myös monia muitakin ihmisryhmiä. Muun muassa näöntarkkuusalueella 0.3-0.8 kuuluu paljon iäkkäämpiä ihmisiä. (Näkövammaisten liitto, 2019 a.) He voivat kokea näkemisen haasteita, vaikka eivät virallisesti kuuluisi näkövammaisiin henkilöihin.

1.2. Näkövammaisuus Suomessa

Suomessa näkövammaisten määrä on noin 55 000. Heistä 22 % on sokeita, 74 % heikkonäköisiä ja lopuilla neljällä prosentilla (4 %) näkövammaisuuden astetta ei ole määritelty. (Näkövammaisten liitto, 2021.) Ojamon ja Tolkkisen mukaan näkövammaisten tarkkaa määrää on haastavaa kartoittaa johtuen ilmiön vaikeasta määrittelystä. Tätä haastavat myös yksilölliset erot näkövammaisten toiminnallisessa näkökyvyssä. (2021, s. 10.)

Näkövammaisten liiton kuntoutuskeskus on tehnyt epävirallinen arvion Suomessa vuosittain syntyneistä näkövammaisista. Tämän arvion mukaan Suomessa syntyisi joka vuosi noin 70-100 näkövammaista lasta, mutta tarkkaa lukumäärää ei kuitenkaan tiedetä. Laskemista haastaa näkövammaisuuden liittyminen monesti monivammaisuuteen. (Ojamo & Tolkkinen, 2021, s. 10.)

Varsinaisten näkövammaisiksi määritettyjen henkilöiden lisäksi on niin kutsuttuja näköongelmaisia henkilöitä. Määritelmä pitää sisällään henkilöt, joiden näkökyky virallisten määritelmien ja mittauksen mukaan pitäisi olla kohtuullinen, mutta silti henkilöt voivat kokea toiminnallisen näkökykynsä heikoksi, ja tämän johdosta ovat näkövammaisten palvelujen tarpeessa. (Ojamo & Tolkkinen, 2021, s. 10.) Näkemisen asteikolla mitattuna näköongelmaiseksi määritellään henkilöt, joiden näkökyky on normaalia näöntarkkuutta alempi, mutta kuitenkin parempi kuin näkövammaisella henkilöllä (Näkövammaisten liitto, 2019 a). Kyseinen ryhmä muodostuu pääasiassa vanhuksista ja muista ikääntyneistä, ja syitä näköongelmiin voi olla monenlaisia. Näkövammaisten liiton sivuilla mainitaan muun muassa taloudelliset ja sosiaaliset haasteet, kuten asuminen yksin syrjäseuduilla, joiden vuoksi sopivien näkemistä tukevien välineiden hankinta voi olla haasteellista. Arviolta näköongelmista kärsii Suomessa vähintäänkin yhtä suuri joukko kuin on näkövammaisia. (Ojamo & Tolkkinen, 2021, s. 10.)

Näkövammaisuus korkean elintason maissa Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa on suurinta ikääntyneiden joukossa johtuen ikäryhmän kärsimistä näkövammaisuuteen johtavista sairauksista. Myös Suomessa tilanne on edellä

mainitun kaltainen, ja näkövammaisuus painottuu ikääntyneiden ryhmään. (Ojamo & Tolkkinen, 2021, s. 14.) On arvioitu, että väestön ikääntyessä näkövammaisuus tulisi lisääntymään Suomessa lähivuosikymmenien aikana. Vaikka silmäsairauksien hoidot kehittyvätkin ja siten osaltaan vähentävät näkövammaisuutta, saavuttavat suuret ikäluokat pian iän, jolloin näkövammaisuutta aiheuttavat sairaudet yleistyvät. (Tolkkinen, 2022, s.12.)

2. ESTEETTÖMYYDESTÄ

Esteettömyys voidaan määritellä olotilaksi, jossa rakennettu ympäristö, palvelut ja tuotteet ovat helposti saavutettavissa ja mahdollisimman toimivia ja helppoja käyttää. Esteettömyyden toteuttaminen edellyttää ympäristössä erilaisilla osa-alueilla ilmenevien esteiden poistamista. Tällaisia esteitä voi ilmetä muun muassa liikkumisen, toimimisen, näkemisen ja kommunikaation osalta. (Sanastokeskus, 2019.) Kielitoimiston sanakirjan mukaan sana “esteetön” viittaa asiaan, joka on rajoittamaton tai vapaa (Kielitoimiston sanakirja, 2021 a). Esteetön ympäristö voidaan kiteyttää olevan sellaista ympäristöä, joka on kaikille mahdollisimman avointa ja saavutettavissa eri tavoin, erilaisista rajoitteista huolimatta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa esteettömyyden perinteisesti viittaavan kaikenlaisten ihmisten huomioon ottamiseen fyysisessä ympäristössä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022). Sanastokeskuksen ylläpitämän TEPA-termipankin mukaan esteettömyys onkin perinteisesti yhdistetty rakennettuun ympäristöön liittyväksi termiksi, mutta käsitteen määritelmä on viime aikoina laajentunut viittaamaan myös muun muassa viestinnän ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen esteettömyyttä (Sanastokeskus, 2019). Esteettömyyttä ja sen toteutumista voidaan tarkastella eri osa-alueilla, mikä laajentaa esteettömyyden käsitettä pelkästään fyysisestä rakennettua ympäristöä koskevasta aiheesta laajempiin ulottuvuuksiin. Käsitteen laajentumisen voidaan katsoa kertovan esteettömyyden merkityksestä osana nyky-yhteiskuntaa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan esteettömyys ja saavutettavuus ovat tärkeitä edellytyksiä vammaisten henkilöiden itsenäiseen elämään ja täysimääräiseen osallistumiseen kaikilla elämänalueilla (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022).

Esteettömyys luo edellytyksiä yhdenvertaiseen elämään. Se liittyy siis oleellisesti tasa-arvoon ja yksilöiden tasavertaiseen yhteiskuntaan kuulumiseen, ja siten siitä on säädetty myös Maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL), joka Suomessa ohjaa rakentamista ja ympäristön muodostumista (Finlex, 1999). Ympäristöministeriön sivuilla esitellään Maankäyttö- ja rakennuslain tavoitteet seuraavasti “Tavoitteena

on luoda terveellinen, turvallinen ja viihtyisä elinympäristö, joka on sosiaalisesti toimiva, ja jossa eri väestöryhmien tarpeet on otettu huomioon” (Ympäristöministeriö). Vuodelta 1999 peräisin olevaa lakia on myöhemmin täydennetty, kuten vuonna 2017 määritetyllä säädöksellä “Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä”, joka täsmentää rakennukseen liittyviä esteettömyysvaatimuksia (Finlex, 2017). Esteettömyys onkin nykyään oleellinen osa suunnittelua. Erilaisten ohjeistusten myötä sitä pyritään tuomaan esille ja selkeyttämään näin esteettömyyden toteuttamista erilaisissa rakennushankkeissa. Muun muassa ympäristöministeriö on julkaissut esitteen “Esteettömyys, Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä” (2018), jossa kiteytetään rakennushankkeeseen liittyviä esteettömyysvaatimuksia ja pohjustetaan aihetta MRL:in mukaisin lakipykälän (Ympäristöministeriö, 2018).

Sosioekonomiikan ja sosiologian professori Jean-Michel Bonvin ja sosiologian tohtori Emilie Rosenstein Geneven yliopistosta käsittelevät artikkelissaan esteettömyyttä uudesta näkökulmasta, joka ei rajoitu pelkästään fyysiseen ympäristöön. Kirjoittajien mukaan esteettömyyskäsitteeseen tiivistyy usein fyysiseen ympäristöön liittyviin aiheisiin. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat kuitenkin paljon laajempia käsitteitä, joihin liittyy muun muassa sosiaalisia näkökulmia. (Zaffran, 2015: ResearchGate: SASE.) Monet virallisista esteettömyysvaatimuksista koskevat nimenomaan rakennettua ympäristöä, kuten rakennuksia ja kaupunkitiloja. Suuri osa ohjeista ja määräyksistä keskittyy teknisiin ja toiminnallisiin näkökulmiin, kuten siihen, miten päästä paikasta toiseen tai miten ympäristö vastaa turvalliseen liikkumiseen. Tämän rinnalle kaivataan kuitenkin myös elämyksellisyyteen ja vapaa-aikaan liittyvää keskustelua. Rikas ympäristö on kaikkien kansalaisten etu ja oikeus.

3. VIIHTYISÄSTÄ ELINYMPÄRISTÖSTÄ

Kielitoimiston sanakirjan mukaan sana viihtyisä viittaa paikkaan, jossa henkilö viihtyy. Synonyymeja tälle ovat muun muassa miellyttävä, kodikas ja viihdyttävä. (Kielitoimiston sanakirja, 2022.) Termin viihtyisä voidaan kiteyttää kuvaavan ominaisuuksiltaan miellyttävää paikkaa.

Viihtyisä elinympäristö liittyy maisema-arkkitehtuurin perimmäisiin kysymyksiin. Viihtyisyys on tavoiteltava piirre, joka liittyy osaksi hyvää ympäristöä. Kuten kandidaatintyössä jo aiemmin todettiin esteettömyyteen liittyviä säädöksiä tarkasteltaessa, mainitaan “viihtyisä ympäristö” yhtenä tavoitteena myös Maankäyttö- ja rakennuslaissa (Ympäristöministeriö). Käsite ei kuitenkaan ole yksiselitteinen eikä viihtyisyyteen vaikuttavien tekijöiden määrittämiseen tai mittaamiseen ole selkeitä suoraviivaisia vastauksia. Kuka määrittelee toteutuuko viihtyisyys ympäristössä? Mistä viihtyisyys kokonaisuudessaan muodostuu? Mikä tekee tilasta viihtyisän?

Viihtyisän elinympäristön pohdinta ja tarkastelu liittyy monien eri tieteenalojen piiriin. Ympäristö on monien erilaisten tekijöiden muodostama kokonaisuus, jota voidaan lähestyä monista erilaisista näkökulmista. Kysymys viihtyisyydestä liittyy oleellisesti muun muassa ympäristöpsykologiaan, joka tutkii ihmisen ja fyysissosiaalisen ympäristön vuorovaikutusta. Ympäristöpsykologisen tutkimuksen myötä voidaankin lisätä tietoutta ihmisystävällisten ympäristöjen suunnittelusta. (Aura, ym., 1997, s. 9-10.) Ympäristön tarkastelu liittyy myös esimerkiksi ympäristöestetiikan alaan. Tämä estetiikan osa-alue käsittelee niin luonnon- kuin rakennetun ympäristön sekä arkkitehtuurin esteettisen kokemuksen kysymyksiä. (Puolakka, 2018). Ympäristön luonnetta ja sen viihtyisyyteen liittyviä teemoja voidaankin katsella monella eri tavoin.

Tässä kandidaatintyössä viihtyisää elinympäristöä tarkastellaan tarkemmin kaupunkitiloihin ja kaupunkiympäristöihin liittyvän tutkimuksen kautta. Tämä rajaus tuntuu luontevalta valinnalta niin maisema-arkkitehtuurin alan puolesta kuin kandidaatintyön laajuuden huomioon ottaen. Ympäristön viihtyisyys on niin laaja

aihe, että kandidaatintutkimuksessa on mahdollista vain raapaista pintaa siitä, mitä kaikkea aiheesta on kirjoitettu ja tutkittu.

3.1. Kaupunkitilan tutkimuksen taustaa

Kaupunkielämään ja kaupunkiympäristöihin liittyvä tutkimus on merkittävää kaupunkien kehittämisen kannalta. Alan tutkimus on kehittynyt erityisesti 1960-luvulta lähtien modernistisen kaupunkisuunnittelun haastaessa perinteistä kaupungin rakennetta sekä uusien teknologioiden ja ideoiden leviämisen ja kaupunkikehitykseen vaikuttamisen myötä.

Yhtenä kaupunkitutkimuksen uranuurtajana voidaan pitää yhdysvaltalaista kaupunkiteoreetikko Jane Jacobsia. Jacobs julkaisi vuonna 1961 teoksen *The Death and Life of Great American Cities*, jossa hän kohdistaa kritiikkiä moderneja kaupunkeja ja niiden synnyttämää kaupunkiympäristöä kohtaan (Jacobs, 1961). Jacobsin kirjoitukset saivat runsaasti huomiota ja ovat sittemmin vaikuttaneet kaupunkitutkimuksen kehittymiseen. Ensimmäisen teoksensa jälkeen Jacobs julkaisi useita muita kirjoituksia, joissa hän käsittelee kaupunkia lähestyen aihetta eri näkökulmista, kuten taloudellisesti ja sosiaalisesti. (Project for Public Spaces, 2010.)

Jane Jacobsin ajatuksissa hyvästä kaupungista nousevat esiin monipuolisuus ja ihmislähtöisyys. Viihtyisä kaupunki on sekoitus erilaisia toimintoja, se on suunniteltu ihmisiä varten ja asukkailla on mahdollisuus vaikuttaa oman elinympäristönsä kehittämiseen. Jacobs kritisoi modernistista kaupunkisuunnittelua muun muassa sen mittakaavattomuuden vuoksi. (Jacobs, 1961: Project for Public Spaces, 2010.)

Toinen kaupunkitutkimuksen kannalta keskeinen henkilö on yhdysvaltalainen sosiologi William H. Whyte, joka työskenteli New Yorkissa kaupungin suunnittelukomissiossa, ja kiinnostui tarkastelemaan kaupunkiin suunniteltujen uusien tilojen toimivuutta (Project for Public Spaces, 2010). Whyte tutki

kaupunkitiloja tarkastelemalla ihmisiä ja tilojen käyttöä, ja hän julkaisi tekemiään havaintoja kirjallisessa muodossa. Whyten laajalti tunnettuja teoksia ovat muun muassa *The social life of small urban spaces* (1980) ja *City: rediscovering the center* (1988), joissa kirjoittaja kirjoittaa sekä omista havainnoistaan kaupunkitilojen osalta että analysoi elävän kaupungin piirteitä. Whyte nostaa tarkastelussa keskeiseen osaan käyttäjät ja sosiaalisen ympäristön osana julkista kaupunkitilaa. (Whyte, 1980: Whyte, 1988.) Whyten ajatukset kaupunkien kehittämisestä ihmislähtöisesti ovat siis hyvin samankaltaisia kuin Jacobsilla.

Jacobsin ja Whyten lisäksi merkityksellistä työtä kaupunkitutkimuksen osalta on toteuttanut tanskalainen arkkitehti Jan Gehl. Gehl aloitti tutkimuksensa vuonna 1966. Tutkimuksessaan hän tarkasteli julkisia ulkotiloja, niiden ominaisuuksia ja käyttöä, ja julkaisi havaintonsa teoksessaan *Life between buildings* (1971). (Project for Public Spaces, 2008.) Gehlin havainnot ovat samankaltaisia Jacobsin ja Whyten kanssa. Julkisten tilojen tulisi palvella ihmisiä, ja käyttäjiä ja tiloja tarkastelemalla voidaan löytää toimivia ominaisuuksia julkisille kaupunkitiloille (Gehl, 1996). Gehl jatkoi työskentelyään kaupunkitutkimuksen parissa, ja ensimmäisen teoksensa jälkeen hän on julkaisut useampia teoksia, jotka käsittelevät julkista kaupunkitilaa ja kaupunkitutkimusta.

Kaupunkielämän ja -tilojen tutkimuksen myötä saadaan tietoa siitä, millaisissa tiloissa ihmiset viihtyvät, mihin he käyttävät tiloja ja millaiset tilat ovat toimivia. Havainnoimalla, haastattelemalla ja kuuntelemalla ihmisiä tilojen käyttäjinä voidaan löytää vastauksia siihen, millaiset tilat koetaan miellyttävinä ja viihtyisinä. Niin Jacobs, Whyte kuin Gehl ovat tehneet merkittävää työtä kaupunkien tutkimuksen ja kehittämisen parissa, ja heidän havaintojaan voidaan hyödyntää nykypäivänäkin kaupunkien kehittämisessä.

Yksi esimerkki tahosta, joka nykypäivänä toimii viihtyisien kaupunkitilojen puolestapuhujana ja edistää muun muassa edellä mainittujen alan tutkimusta kehittäneiden henkilöiden ajatuksia, on Project for Public Spaces -järjestö. Tämä voittoa tavoittelematon järjestö muodostuu monien eri alojen, kuten arkkitehtuurin, maisema-arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun, edustajista. Internet-sivuillaan

järjestö esittelee jäsentensä yhteiseksi kiinnostuksen kohteekseen julkiset tilat, ja kuvailee itseään seuraavin sanoin “Project for Public Spaces -projektin taustalla ovat ihmiset, jotka uskovat, että julkisten tilojen tulisi olla kaikkien toteuttamia ja kaikkien käyttämiä” (kirjoittajan suom.). (Project for Public Spaces.) Kuten jo edellä mainittiin, järjestön käsitykset viihtyisästä kaupunkitilasta pohjautuvat muun muassa Jane Jacobsin, William H. Whyten ja Jan Gehlin ajatuksiin, joiden pohjalta he jatkavat tärkeää työtä kaupunkien osalta. Järjestö on muun muassa kehittänyt erilaisia työkaluja kaupunkitilojen tutkimusta ja analysointia varten.

3.2. Viihtyisän ympäristön määrittely Jacobsin, Whyten ja Gehlin havaintojen pohjalta

Tässä luvussa perehdytään Jacobsin, Whyten ja Gehlin ajatuksiin viihtyisästä ympäristöstä. Heidän keskinäisistä havainnoistaan voidaan löytää paljon yhtäläisyyksiä, muun muassa kaikki nostavat sosiaalisuuden merkittäväksi osaksi tilan vetovoimaisuutta. Tässä luvussa nostetaan esiin keskeiset viihtyisän tilan piirteet mainittujen tutkijoiden havaintojen pohjalta.

1. Sosiaalinen elämä ja ihmisten kohtaaminen ovat keskeisiä tekijöitä viihtyisän ympäristön muodostumisen kannalta.

Gehlin mukaan ihmisillä on koko elämänsä ajan tarve saada tietoa muista ihmisistä, elämän kulusta sekä ympäröivästä yhteiskunnasta. Ihmisiä kiinnostavat toiset ihmiset, ja he haluavat olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja ovat kiinnostuneita toisten ihmisten käyttäytymisestä. Ihmiset hakeutuvat sinne, missä on toimintaa jaluontaisesti hankkiutuvat muiden ihmisten seuraan. Parhaassa tapauksessa ympäristö mahdollistaa sosiaalisen elämän toteutumisen ja luo ihmisille tiloja kohdata ihmisiä. (Gehl, 2018.) Myös Whyte nostaa Gehlin tavoin esille sosiaalisen elämän merkityksen osana ympäristöä. Whyte toteutti tutkimusta tarkastelemalla ihmisiä kaupunkitilassa, ja tuli samaan johtopäätökseen kuin Gehl, ihmisiä kiinnostavat eniten toiset ihmiset. (1988.)

Sosiaalisten kontaktien merkitys ympäristössä on siis ihmisille tärkeää ja ihmisten kiinnostus toisiaan kohtaan luonnollinen ominaisuus, joka ilmenee muun muassa erilaisia universaaleina toimintoina. Esimerkiksi katukahviloissa tuoli käännetään usein kadulle päin, minkä ansiosta ohikulkijoita ja ympärillä olevaa kaupunkielämää on helpompi seuraila, ja jos ihmisille annetaan vaihtoehdot valita auton tai eläväisen kadun välillä, valitsevat useimmat ihmiset mieluummin eläväisen ja kävelevät sitä pitkin. (Gehl, 2018.)

Sosiaalisten kontaktien syntymiseksi tilan luonteella on suuri merkitys. Se, miten tilassa liikutaan vaikuttaa merkittäväällä tavalla sen sosiaaliseen ympäristöön. Kävelemällä pystytään havainnoimaan vastaantulevia ihmisiä ja ollaan läsnä samassa tilassa heidän kanssaan. Vauhti kävelijän liikkeessä on tarpeeksi verkkainen kohtaamisten syntymiseksi. (Gehl, 2018: Whyte, 1988.) Tekniikan kehittyminen on tuonut autot merkittäväksi osaksi yhteiskuntaa. Niillä päästään nopeasti paikasta toiseen, mutta syntyvä ympäristö ei luo paikkoja tai mahdollisuuksia kohtaamiselle. Ympäristöstä voi muodostua liian nopeaa ihmiselle, ja sen myötä esimerkiksi autolla liikuttavat kadut voivat olla tyhjiä tiloja vailla sosiaalista elämää. (Jacobs, 1962: Gehl, 2018.)

Sosiaalisuus vaikuttaa monella tavalla ympäristöön. Yksi keskeinen piirre on sen liittyminen ympäristön turvallisuuteen. Ihmisten läsnäolo luo turvallisuuden tunnetta. Kuten mainittu, ihmisiä kiinnostavat ympäristön tapahtumat, erityisesti siinä tapauksessa, jos kyse on omasta elinympäristöstä. Ihmisten läsnäolon myötä ympäristöön voi syntyä niin kutsuttu ”yhteisön valvova silmä”. (Jacobs, 1962: Gehl, 2018.) Turvallisuuden tunteen ja sosiaalisuuden yhteyden voidaan siis katsoa liittyvän siihen, että muut ihmiset toimivat todistajina ja puolustajina mahdollista vaaraa vastaan.

2. Viihtyisän ympäristön mittakaava on ihmisen kokoinen.

Suunniteltaessa ympäristöjä ihmisille merkittävää on ihmisen mittakaavan huomioiminen. Ihmisen mittakaavainen ympäristö vastaa ihmisen universaaleihin perustoimintoihin, kuten kävelemiseen, seisomiseen, istumiseen ja

keskustelemiseen. Myös ihmisen aistien rajallisuuden ja toiminnan tiedostamisella voidaan vaikuttaa ympäristön ominaisuuksiin tekemällä tilasta sellaista, joka sopii ihmisen aistimaailmaan. (Gehl, 2018.) Viihtyisän ympäristön voidaan siis kiteyttää olevan sellaista, joka mittasuhteiltaan ja ominaisuuksiltaan sopii ihmisen fyysisille, biologisille ja psyykkisille ominaisuuksille.

Ihmisen mittakaavaa voidaan ympäristössä tarkastella eri tasoilla ja tarkkuudella. Ympäristöä voidaan esimerkiksi katsoa laajasta mittakaavasta, jolloin kaupungissa kortteleiden koolla on muun muassa merkitystä. Liian laajat korttelit luovat pitkiä etäisyyksiä eivätkä siten ole ihmisen luontaiselle liikkumiselle suotuisia. (Jacobs, 1962.) Vaihtoehtoisesti voidaan syventyä tarkan mittakaavan tasolle ja analysoida ihmisen mittakaavan toteutumista tällä tasolla, kuten yksittäisen taskupuiston ominaisuuksia. (Whyte, 1988: Gehl, 2018.)

Ihmisen kokoisen ympäristön vastakohtana voidaan pitää liian laajoja, korkeita, vaikeasti havaittavia, nopeita tai muuten mittakaavattomia ympäristöjä. Muun muassa liian laajat ja suuret kaupunkitilat eivät palvele ihmistä, koska ihmisen mittakaava on pienipiirteinen. Esimerkiksi Jacobs kritisoi autojen varaan rakennettua kaupunkia juuri tästä mittakaavattomuudesta ja sen synnyttämästä kaupunkitilasta. Tällainen kaupunki ei ole tehty ihmisiä varten. (Jacobs, 1962: Whyte, 1988: Gehl, 2018.)

3. Viihtyisä ympäristö on monipuolista monella eri tavoin.

Ihmisiä kiehtovat monipuoliset ympäristöt, jotka tarjoavat erilaisia aistiärsyksiä. Erilaiset toiminnot, ihmiset, monipuoliset rakennukset ja vaihtuvat elementit ympäristössä tekevät siitä mielenkiintoista. Liian neutraali ympäristö ei tarjoa ihmisille havainnoitavaa samalla tavoin kuin monien eri tekijöiden elävöittävä ympäristö tarjoaa. Monipuolisessa ympäristössä riittää katseltavaa ja ihmeteltävää, ja se tekee niistä viehättäviä. (Whyte, 1988: Gehl, 2018.)

Monipuolisuutta voidaan tarkastella eri näkökulmista keskittyen kaupunkielämän eri osa-alueiden monimuotoisuuden havainnointiin. Esimerkiksi fyysisen

ympäristön monipuolisuus ilmenee erilaisina materiaaleina, väreinä ja elementteinä. Tylsä fyysinen ympäristö puolestaan viittaa sellaiseen, joka ei herätä mielenkiintoa, kuten esimerkiksi liian laajat, yksitoikkoiset seinäpinnat. Toinen lähtökohta tarkastella ympäristön monimuotoisuutta on esimerkiksi sinne sijoittuvien toimintojen havainnointi. Monipuolinen ympäristö sisältää keskenään erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi puisto, joka mahdollistaa niin istumisen kuin lenkkeilyn, tai kaupunginosa, jossa on sekä työpaikkoja, asuntoja kuin kaupallisia toimijoita. Monipuolinen ympäristö on rikasta ja eloisaa, ja houkuttelee erilaisia ihmisiä luokseen. (Jacobs, 1962: Gehl, 2018: Whyte, 1988.)

JOHTOPÄÄTÖKSET

Kandidaatintyön lähtökohtana oli kysymys näköaistin korostumisesta suhteessa muihin aisteihin. Arkkitehtuurin ja maisema-arkkitehtuurin alalla näköaisti on erittäin korostuvasti keskeisessä roolissa. Kuitenkin suunnittelemme ympäristöjä kaikenlaisille ihmisille, mukaan lukien he, joilla näköaisti on puutteellinen.

Kandidaatintyön ensimmäisenä tarkastelun aiheena olikin näkövammaisuuden määritelmän selvittäminen ja ilmiön esiintyvyys Suomessa. Erityisen tärkeää on tiedostaa, että näkövammaisten määrä tulee todennäköisesti kasvamaan tällä vuosikymmenellä. Esteettömien ympäristöjen tarve voi siis korostua lähitulevaisuudessa, kuin myös suunnittelun merkitys osana toimivaa yhteiskuntaa. Suurin osa tulevaisuuden näkövammaisista on vanhuksia ja iäkkäämpiä henkilöitä. Heille liikkumista ja elämän toimintoja voivat haastaa näkövamman ohella myös monet sairaudet ja vanhuuden mukanaan tuomat vaivat. Jos elämiseen liittyvät toimet ovat henkilölle monen eri syyn vuoksi haastavia, olisi entistä tärkeämpää, ettei ympäristö aseta ylimääräisiä rajoitteita elämiselle.

Esteetön ympäristö pyrkii lisäämään tasa-arvoa ja kaikkien ihmisten tasavertaista osallistumista yhteiskuntaan. Esteettömyys ympäristössä ei lähtökohtaisesti ole keneltäkään pois, mutta sen toteutumattomuus puolestaan sulkee osan ihmisistä ulkopuolelle. On tärkeää, että esteettömyyden määritelmään kiinnitetään huomiota ja ymmärretään ympäristön moniulotteinen luonne, joka ei rajaudu pelkästään fyysiseen ympäristöön. Ympäristössä esiintyvä tasa-arvon puute voi ilmetä myös elinympäristön tarjoamien virikkeiden vähytenä ja ympäristön karuutena. Ympäristöt, joissa on ensisijaisesti huomioitu näköaistin merkitys, ja jotka sitä kautta tarjoavat virikkeellisyttä ilman muita aistillisia tekijöitä, jättävät ulkopuolelle ne henkilöt, joilla ei ole mahdollisuutta näkemisen kautta nauttia ympäristöstä.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että esteettömyyden huomiointi on selvästi kehittynyt ajan saatossa. Tavallisessa arjessa tämän pystyy huomaamaan esimerkiksi siitä, että tietyn aikakauden taloissa ei ole hissiä tai ympäristöön on jälkikäteen lisätty luiskia esteettömän kulkemisen saavuttamiseksi. Tällä hetkellä

esteettömyyden jo merkittävä osa suunnittelua ja rakentamista, ja ainakin fyysisen ympäristön osalta ratkaisut pyritään toteuttamaan esteettömyysohjeita noudattaen. Tämän hetken merkittävä kysymys on kuitenkin muidenkin kuin toiminnallisten piirteiden huomioiminen osana esteetöntä ympäristöä. Ymmärrettävästi toiminnallisuuden liittyvien ympäristön fyysisten piirteiden määrittäminen esteettömyysvaatimusten mukaisiksi on helppoa ja selkeästi toteutettavissa. Sen sijaan moniulotteista käsitteiden, kuten viihtyisyyden, mittaaminen on käytännössä katsoen mahdotonta. Voimme ainoastaan arvioida tai havainnoida sen toteutuvuutta ympäristössä. On siis luontevaa, että esteettömyyden osalta täytetään ensisijaisesti fyysiseen ympäristöön liittyvät tarpeet. Samalla on erittäin tärkeää nostaa esiin esteettömyysmääräyksiin liittyviä epäkohtia, jotta niihin voidaan kiinnittää huomiota.

Esteettömyysmääräysten myötä keskitytään suunnittelussa erityisesti fyysisen ympäristön piirteisiin. Tästä herää kysymys siitä, vähentävätkö esteettömyysmääräykset itse asiassa viihtyisän ympäristön syntymistä? Mitä jos liiallisten määräysten noudattaminen karsii ympäristön muilta osa-alueilta? Keskityttäessä ympäristön fyysisten esteiden poistamiseen, ei jäisi aikaa tai resursseja huomioida esimerkiksi tilan viihtyisyyttä tai elämyksellisyyttä. Tällöin koko ympäristön laatu heikkenee, mutta kaikilla ihmisillä on pääsy alueelle. Tästä syntyy ristiriita sen välille, käytävätkö ihmiset tilaa, minne pääsevät, mutta mitä eivät koe viihtyisäksi.

Viihtyisä ympäristö on yksi maisema-arkkitehtuurin perustavanlaatuisista kysymyksistä. Kysymyksestä voidaan helposti päätyä filosofisten pohdintojen äärelle siitä, miten ihminen toimii ja mikä on ympäristön merkitys. Tässä kandidaatintyössä viihtyisää ympäristöä tarkasteltiin kaupunkitutkimuksen kautta tutustumalla Jacobsin, Whyten ja Gehlin havaintoihin. Perehtymällä kirjoittajien ajatuksiin kaupungista ja kaupunkitiloista, voitiin poimia yhteenvetona keskeisiä ominaisuuksia viihtyisälle ympäristölle. Tutkimuksen myötä esiin nousivatkin kolme asiaa, joiden merkitys ympäristön viihtyisyyteen on huomattava.

1. Sosiaalinen elämä ja ihmisten kohtaaminen ovat keskeisiä tekijöitä viihtyisän ympäristön muodostumisen kannalta.

2. Viihtyisän ympäristön mittakaava on ihmisen kokoinen.
3. Viihtyisä ympäristö on monipuolista monella eri tavalla.

Näistä kolmesta erityisesti sosiaalisuus ja sosiaalisen elämän merkitys korostuivat tutkijoiden havainnoissa. Se on siis ympäristön viihtyisyyden kannalta yksi oleellisimmista tekijöistä. Sosiaalisuuden voidaan myös katsoa olevan haastavin lähestyä kolmesta esiin nostetusta piirteestä, koska kaksi muuta liittyvät kiinteämmin fyysiseen ympäristöön ja sen ominaisuuksiin. Toisin sanoen kahteen viimeiseen tekijään voidaan vaikuttaa jo pelkästään fyysisen ympäristön piirteitä muuttamalla; voimme mitoittaa ympäristöä ihmisen kokoiseksi tai valita eläväisiä materiaaleja, mutta sosiaalisuus syntyy aina ihmisestä lähtöisin. Voimme luoda tiloja sitä varten mutta emme voi pakottaa ihmisiä toimimaan tietyllä halutulla tavalla.

Aikaisemmin pohdittiin näköaistin merkitystä yhteiskunnassamme. Myös sosiaalisuuden toteutumisessa sillä on suuri rooli. Näköaistin avulla katselemme ympäröivää maailmaa, havaitsemme mitä ihmiset tekevät, liikumme ihmisjoukoissa ja pystymme muun muassa silmiin katsomalla hakemaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tämän pohjalta herääkin kysymys, miten sosiaalisuus ilmenee ilman näköaistia? Miten voimme tukea sosiaalista kanssakäymistä näkövammaisten ihmisten kohdalla?

Ympäristön tulisi tuottaa sellaisia aistiärsyksiä, joiden avulla sen havainnointi olisi selkeää ja ihmisen aisteille sopivaa. Liian meluisat äänet esimerkiksi eivät tue tätä aistimaailmaa, ja estävät siten viihtyisän ympäristön syntymisen. Tämän viihtyisän elinympäristön piirteen voisikin aistien osalta katsoa suoraan sisältävän esteettömyyden lähtökohdan. Helposti kaikilla aisteilla havaittava ympäristö tukee ihmisten toimintaa tilassa.

Viihtyisän ympäristön tulisi tutkijoiden havaintojen mukaan olla monipuolista. Aistien osalta tarkasteltuna tämä tarkoittaa sitä, että aistiärsyksiä on ympäristössä monenlaisia. Tällainen aistielämysten huomointi voi johtaa erityisesti näköaistin korostamiseen, ja arkkitehtuurin osalta saatetaan helposti keskittyä kauneuden vaalimiseen ja rakennetun ympäristön monimuotoisuuteen. Monipuolisuus ei

kuitenkaan rajoitu vain visuaalisiin havaintoihin, vaan sitä voidaan tukea myös muiden aistien osalta. Voidaan esimerkiksi tehdä erilaisia kosketeltavia pintoja, jotka samalla luovat esteettisesti mielenkiintoisia näkymiä.

Ihmisen mittakaavan toteuttaminen fyysisessä ympäristössä sopii kokonaisuudessaan yhteen esteettömyyden tavoitteiden kanssa. Ihmisen mittakaavainen ympäristö huomioi kehomme etäisyydet, ja muun muassa liikkumiseen tarvittavat matkat suhteutuvat suoraan ihmisen tarpeisiin. Myös esteettömyydessä pyritään luomaan ympäristöä, jossa ihminen kuin ihminen pääsisi osallistumaan. Näiden kahden (ihmisen mittakaavan ja esteettömyyden) yhteensovittaminen voikin onnistua hyvin luontevasti.

Esteettömyyden näkökulmasta tarkasteltuna ympäristön monipuolisuus toteutuu osittain jo sillä, että kaikille ihmisille luodaan mahdollisuus osallistua. Tällainen ihmisten monimuotoisuus luo osaltaan tilaan viihtyisyyttä erilaisten ihmisten läsnäolon myötä.

Yhteenvetona tutkimuksesta voidaan todeta, että viihtyisyyden ja esteettömyysmääräysten välillä on vielä kehitettävää. Esteettömyys yhdistyy voimakkaasti toiminnallisuuteen, vaikka todellisuudessa siihen liittyy paljon muitakin näkökulmia. Esteettömyysmääräysten ja -ohjeiden toteuttaminen uusista näkökulmista, kuten ympäristön viihtyisyyden kannalta, laajentaisi esteettömyyden käsittelyä. Tulisi kuitenkin ottaa huomioon se, etteivät uudet määräykset liikaa rajoita tai ohjaa ympäristöä väärään suuntaan. Esimerkiksi nykyisten määräysten osalta voidaan pohtia rajoittavatko ne viihtyisyyttä?

Esteettömyyteen ja viihtyisään elinympäristöön liittyvät kysymykset ovat arkkitehtuurin alan olennaisia tarkastelun kohteita. Niiden osalta jatkotutkimusta voisi toteuttaa muun muassa esteettömyysäädösten pohjalta toteutetun ympäristön käyttäjälähtökohtaisista näkökulmista. Esimerkiksi juuri näkövammaisuuden osalta olisi antoisaa tutkia käyttäjien kokemuksia ympäristöstä.

LÄHDELUETTELO

Aura, Horelli, L., & Korpela, K. (1997). *Ympäristöpsykologian perusteet*. WSOY.

Finlex. (5.2.1999). *Maankäyttö- ja rakennuslaki*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#a21.12.2012-958>

Finlex. (2017). *Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä*.

Haettu 31.10.2022. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170241>

Gehl. (2010). *Cities for people*. Island P.

Gehl, Viinikainen, T., Päivänen, J., Hammarsten, H., & Tuurnala, P. (2018). *Ihmisten kaupunki*. Rakennustieto Oy.

Gehl. (1996). *Life between buildings : using public space*. (3rd ed.). Arkitektens forlag.

Jacobs. (1962). *The death and life of great American cities*. Jonathan Cape.

Puolakka, K. (8.5.2018). *Estetiikka*.

Haettu 29.11.2022. Saatavilla: <https://MilosoMia.Mi/Mi/ensyklopedia/estetiikka>

Kielitoimiston sanakirja. (2021 a). *Esteetön*.

Haettu 31.10.2022. Saatavilla: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#esteeton?source=suggestion>

Kielitoimiston sanakirja. (2021 b). *Sokea*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/sokea?searchMode=all>

Kielitoimiston sanakirja. (2022). *Viihtyisä*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/viihtyisa>

Näkövammaisten liitto. (19.09.2019 a). *Näkeminen*.

Haettu 24.11.2022. Saatavilla: <https://www.nkl.fi/fi/nakeminen>

Näkövammaisten liitto. (19.09.2019 b). *Näkövammaisuus*.

Haettu 24.11.2022. Saatavilla: <https://www.nkl.fi/fi/nakovammaisuus>

Näkövammaisten liitto. (09.03.2021). *Näkövammaisuus Suomessa*.

Haettu 24.11.2022. Saatavilla: <https://www.nkl.fi/fi/nakovammaisuus-suomessa>

Ojamo, M. & Tolkkinen, L. (2021). *Näkövammarekisterin vuosikirja 2020*.

Digipaino Kirjaksi.Net, Jyväskylä 2021.

Pallasmaa, & Heininen-Blomstedt, K. (2016). *Ihon silmät : arkkitehtuuri ja aistit*.
ntamo.

Project for Public Spaces. (31.12.2008). *Jan Gehl*.

Haettu 25.11.2022. Saatavilla: <https://www.pps.org/article/jgehl>

Project for Public Spaces. (2.1.2010). *Jane Jacobs*.

Haettu 25.11.2022. Saatavilla: <https://www.pps.org/article/jjacobs-2>

Project for Public Spaces. (n.d.). *Our Team*.

Haettu 25.11.2022. Saatavilla: <https://www.pps.org/our-team>

Project for Public Spaces. (3.1.2010). *William H. Whyte*.

Haettu 25.11.2022. Saatavilla: <https://www.pps.org/article/wwhyte>

ResearchGate. (n.d.). *Emilie Rosenstein*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://www.researchgate.net/profile/Emilie-Rosenstein>

Sanastokeskus. (2019). *TEPA-termipankki, Esteettömyys*.

Haettu 31.10.2022. Saatavilla: <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/esteettomyys>

Sanastokeskus. (2021). *TEPA-termipankki, Sokea*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/sokea>

SASE. (n.d.). *Jean-Michel Bonvin*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://sase.org/people/jean-michel-bonvin/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (1.6.2022). *Vammaispalvelujen käsikirja, Esteettömyys ja saavutettavuus*.

Haettu 31.10.2022. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/esteettomyys-ja-saavutettavuus>

Tolkkinen, L. (2022). *Näkövammarekisterin vuosikirja 2021*. Kirjapaino: Uusiokuori 2022.

Whyte. (1988). *City : rediscovering the center*. Doubleday.

Whyte. (1980). *The social life of small urban spaces*. Conservation Found.

Ympäristöministeriö. (2018). *Esteettömyys, Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä*.

Ympäristöministeriö. (n.d.). *Maankäyttö- ja rakennuslaki*.

Haettu 28.11.2022. Saatavilla: <https://ym.Mi/maankaytto-ja-rakennuslaki>